

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ

М. О. Пруська

Херсонський державний університет, marina.prusskaya98@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент І. С. Попович

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зростання числа екстремальних ситуацій у нашій країні за останні роки диктує необхідність підготовки фахівців, здатних надавати екстрену психологічну допомогу жертвам подібних трагедій. Крім цього, постійно актуальним залишається питання пошуку рішень проблем, що виникають в галузі підготовки фахівців, чия діяльність націлена на захист держави в цілому та населення України зокрема. Щодня працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) ризикують своїм життям та здоров'ям заради порятунку людського життя. Звичайно, рятівники, перш за все – прості люди, які теж мають почуття страху, стривоженості та ін. Все це впливає на психологічний комфорт кожної людини окремо та на психологічний клімат у колективі в цілому. Сукупність настановлень всіх членів колективу, узгодженість соціальних очікувань учасників взаємодії [3; 5], зокрема взаємовідносини співробітництва, співдружності, також як і ворожість, неприязнь, самоізоляція тощо, створює загальний психологічний клімат первинного колективу [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєве значення для дослідження соціально-психологічного клімату мають роботи таких відомих психологів як: Г. О. Балл, О. П. Євсюков, М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, М. Д. Левітов, Ю. О. Олександровський, О. В. Тімченко, Л. Ф. Шестопалова, С. І. Яковенко та ін.

Незважаючи на те, що проблема психологічного забезпечення діяльності підрозділів ДСНС України була об'єктом уваги багатьох науковців – як зарубіжних, так і українських – у цій проблемі залишається багато прогалін. Зокрема, актуальним є теоретичний аналіз цього феномену у контексті

дослідження соціально-психологічного клімату в колективі працівників ДСНС України. Соціальна значущість, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у соціально-психологічній теорії та практиці зумовили вибір теми нашого дослідження: «Теоретичний аналіз психологічного забезпечення діяльності підрозділів ДСНС України».

Мета статті полягає у теоретичному аналізі змістових особливостей психологічного забезпечення діяльності підрозділів ДСНС України.

Виклад основного матеріалу. Наукові основи психологічного забезпечення діяльності ДСНС складає сукупність теоретичних та методологічних положень про роль особистості рятувальника в даній сфері. Науковий аналіз психологічного забезпечення немислимий без глибокого і всебічного дослідження змістовної сторони процесу впливу на свідомість, психіку та поведінку рятувальників в інтересах досягнення необхідного рівня морально-психологічного стану, що дозволяє успішно вирішувати покладені на ДСНС завдання з надійного захисту населення та територій від різноманітних надзвичайних ситуацій природного або техногенного походження [1].

Поняття «психологічне забезпечення» введено в науковий обіг у середині 80-х років ХХ сторіччя групою військових вчених. Науковий аналіз його становлення свідчить, що шлях до цієї категорії був довгим. На різних етапах історії нашої держави суть її визначалася різними поняттями: ратні правила, кодекс честі, етичний елемент, духовна сторона, моральна стійкість військ, дух армії, моральні якості, духовний елемент, душа армії, моральне виховання, моральна підтримка, психологічний чинник, психологічні основи, психологічна підготовка, психічний стан та ін. [2].

Прийняття психологічного забезпечення службової діяльності в ДСНС як самостійного виду забезпечення – цілком закономірний процес, що відображає адекватну реакцію на якісні зміни у сфері забезпечення техногенної та природної безпеки держави. Об'єктивна необхідність такого рішення зумовлена низкою чинників, проаналізуємо їх [1; 2]:

1. У сучасних умовах виникла необхідність теоретичного осмислення нових дієвих підходів до проблем розвитку суспільства, конкретних суспільних явищ і його духовних основ, у тому числі потреба принципового перегляду уявлень, що трималися десятиріччями, і поглядів на проблеми роботи з особовим складом у пожежно-рятувальних та аварійно-рятувальних колективах ДСНС України. Переломний момент, який переживає сьогодні Україна, пов'язаний з глибокими змінами у всіх сферах життя суспільства. Відбувається не просто зміна політичного режиму, а реконструкція всієї держави та суспільства: економічних, політичних, соціальних, а разом з ним і моральних основ буття громадян. Країна сьогодні не має чітких цільових настановлень розвитку суспільства й економіки, загальнонаціональної ідеї. У розумах значної частини громадян України, включаючи і рятувальників, панує плутанина та сум'яття. У суспільстві стрімко наростають бездуховність та безпринципність, девальвують такі поняття, як обов'язок, честь, служіння Вітчизні, що складають основу мотивації службової діяльності. Особливості розвитку суспільного життя та умов службової діяльності в ДСНС вимагають виявляти і включати в моральні елементи системи навчання та виховання рятувальників нові змістовні результати досліджень про суть виникаючих змін у способі життя, характер цілей і мотивацію поведінки людей. Однією з домінант тут повинна виступати ідея про діалектику загальнолюдського, національного суспільного розвитку. Це зумовлює необхідність з'ясування суті, структури та функцій психологічного забезпечення службової діяльності органів та підрозділів ДСНС України.

2. Змінюються соціально-політичні й економічні основи нашої держави, відбувається перехід від одного суспільного устрою до іншого, до ринкової економіки, що передбачає свободу економічної діяльності й рівність усіх форм власності. Іде затвердження нових демократичних основ конституційного ладу, що передбачає верховенство закону і права, розділ законодавчої, виконавчої та судової влади, визначення прав і свобод людини на основі принципів і норм міжнародного права. Продовжується формування суспільства з високим рівнем

демократії, соціального захисту, інтелектуального та психологічного розвитку особистості, її внутрішньої свободи, здатності до саморозкриття при виконанні громадянського обов'язку. Сучасною наукою накопичений величезний досвід комплексного вивчення людини та соціальних груп, чинників, що впливає на їх морально-психологічний стан. На жаль, могутній науковий потенціал наук, таких, як соціологія, психологія, психофізіологія, акмеологія тощо, у діяльності пожежно-рятувальних та аварійно-рятувальних колективів донедавна використовувався слабо. Введення в дію психологічного забезпечення значно розширює можливості застосування різноманітних наукових знань в роботі з рятувальниками.

3. Важливими обставинами, що істотно вплинули на становлення психологічного забезпечення як самостійного виду в системі всебічного забезпечення службової діяльності в ДСНС, виступають службово-соціальні чинники. Вони пов'язані зі зміною якісного складу рятувальників і умов проходження служби, погіршенням матеріально-технічного й фінансового забезпечення, ломкою укладу буття, утратою етичних орієнтирів, падінням престижу служби, відсутністю надійного механізму соціального захисту рятувальників і членів їх сімей тощо.

Таким чином, світовий та вітчизняний досвід, дозволяє зробити висновок, що психологічне забезпечення службової діяльності в ДСНС може розглядатися як система, що охоплює всі структурні ланки відомства від пожежно-рятувального/аварійно-рятувального підрозділу до центрального управління і здатна до інтеграції з іншими відомствами в структурі даного виду забезпечення.

Разом з тим психологічне забезпечення службової діяльності в ДСНС повинно враховувати проблеми, що постають перед рятувальником як особистістю: фізіологічні можливості людини, особливості її психіки, національні особливості, біологічні потреби, соціальні й інші аспекти індивідуальної та колективної діяльності. Основоположні, концептуальні положення психологічного забезпечення передбачають інтерпретацію значення

людських дій, відношення до рятувальника не тільки як до «людини – засобу виконання службових завдань», але і як до «людини-цінності» [1].

Приходимо до **висновку**, що вивчення теоретичних особливостей психологічного забезпечення ДСНС України, дозволяє окреслити контури дослідження означеної проблеми і обрати оптимальний шлях психодіагностики і психокорекції. У перспективі дослідження, на базі теоретичного аналізу літератури та емпіричного дослідження плануємо здійснити розробку програми оптимізації та психокорекції соціально-психологічного клімату в колективах підрозділів ДСНС України.

Література:

1. Євсюков О. П., Тімченко О. В. *Психологічне прогнозування надійності діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України: монографія*. Харків. 2007. 288 с.
2. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів*. К. Ніка-Центр. 2006. 580 с.
3. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник ХДУ. Серія : психологічні науки*. Херсон : ВД «Гельветика». 2015. Вип. 6. С. 145–154.
4. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. К.: «ГНОЗІС», 2010. Т. 12, ч. 3. С. 326–333.
5. Попович І. С. Феномен ціннісно-орієнтаційної єдності в групі курсантів. *Проблеми заг. та пед. психол.* К. 2002. Т. IV. Ч. 5. С. 203–209.